

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Akademia
Obrony
Narodowej

AON 5586/2003

Andrzej Czupryński

DZIAŁANIA OPÓŹNIAJĄCE
W OPERACJI OBRONNEJ

Warszawa 2003

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

ZAKŁAD SZTUKI OPERACYJNEJ

AON 5586/03

Andrzej Czupryński

**DZIAŁANIA OPÓŹNIAJĄCE
W OPERACJI OBRONNEJ**

56981

WARSZAWA 2003

Niniejsze studium operacyjne przeznaczone jest głównie dla studentów magisterskich studiów uzupełniających, prowadzonych na Wydziale Wojsk Lądowych AON.

Może być również wykorzystywane na innych studiach i kursach.

Spis treści

Wstęp.....	5
1. Istota działań opóźniających w polskiej sztuce wojennej	8
2. Działania opóźniające w walce zbrojnej	18
3. Opóźnianie w operacjach obronnych	25
3.1. Istota i etapy operacji obronnych.....	25
3.2. Opóźnianie jako etap operacji obronnej.....	28
3.3. Opóźnianie jako jedna z faz etapu operacji.....	34
4. Sposoby prowadzenia opóźniania	37
Zakończenie	46
Literatura	47

Wstęp

W sytuacjach, w których nie można prowadzić efektywnej obrony ani natarcia bardzo ważne jest, aby w trakcie walki zbrojnej nie dać się rozbić. W takich uwarunkowaniach operacyjno-taktycznych, jednym ze sposobów efektywnego prowadzenia walki zbrojnej są działania opóźniające.

Opóźnianie w literaturze przedmiotu, postrzegane jest wraz z natarciem i obroną jako podstawowy rodzaj walki. Podstawowe rodzaje walki zbrojnej ze względu na sposób osiągania ich celu, możliwe są do jednoznacznego wyróżnienia ich na najniższych poziomach realizacji celów militarnych wojny. Oznacza to, że definiowanie rodzajów walki według ich pierwotnego rozumienia współcześnie jest niewystarczające. *We współczesnej walce zbrojnej mówimy o działaniach zaczepnych, obronnych i opóźniających, jako złożonej formie osiągania jej celu.*

W działaniach opóźniających nie chodzi o globalne rozbić lub zatrzymanie przeciwnika. Podstawową wartością, o którą zabiega strona prowadząca działania opóźniające jest **czas**, w odróżnieniu do działań zaczepnych i obronnych, w których pierwszoplanowe znaczenie mają wartości *rzeczowe i przestrzenne*¹. Czas w walce zbrojnej postrzegany jest jako jeden z czynników operacyjnych, którego interpretacja w relacji do oczekiwanego efektu pozwala zdefiniować działania opóźniające. W działaniach opóźniających najważniejszy jest czas absorbowania adekwatnych sił przeciwnika, w relacji do zadań realizowanych przez osłaniane zgrupowanie. Cel działań opóźniających osiągany jest poprzez prowadzenie walki zaczepnej lub obronnej różnymi sposobami, ale z ograniczonym ich podstawowym celem.

Celem ogólnym natarcia jest zdobycie obiektu i rozbić przeciwnika, natomiast obrony utrzymanie i zatrzymanie jego zgrupowań lądowych. Cel opóźniania nie dotyczy bezwzględnej wartości rzeczowej – „pobić przeciwnika”. Nie

¹ Opis osiąganego lub osiągniętego celu walki zbrojnej charakteryzowany jest poprzez czynnik rzeczowy, przestrzenny i czasowy. **Czynnik rzeczowy** oznacza wymagany poziom zadanych przeciwnikowi strat oraz dopuszczalny poziom strat własnych. **Czynnik przestrzenny** odnosi się do konieczności zajęcia lub utrzymania określonych obiektów lub terenu. **Czynnik czasowy** oznacza maksymalny czas realizacji określonego zadania.

oznacza również osiągnięcia bezwzględnej wartości przestrzennej – „zdobyć i utrzymać obiekt”. Wyrażany jest głównie kategorią czasu, który zyskujemy jako efekt działań zaczepnych i obronnych. Czas rozumiany jest jako wartość relatywna do tego, co przeciwnik mógłby osiągnąć, gdyby w jego działaniach nikt mu nie przeszkadzał. Czas postrzegany jest w relacji do własnych potrzeb związanych z przygotowaniem sił i obszaru do obrony. Funkcja efektu natarcia i obrony nie oznacza bezwzględnej wartości pobicia przeciwnika lub zatrzymania jego zgrupowań lądowych. Oznacza, że w wyniku zadawania strat i czasowym powstrzymywaniu przeciwnika na rubieżach obronnych zmusza się go do ciągłego organizowania swojego natarcia. Poprzez wymuszanie na przeciwniku konieczności reorganizacji jego ugrupowania, prowadzący opóźnianie zyskuje czas. Z ogólnego przebiegu opóźniania wynika jego definicja. *Opóźnianie to spowalnianie działania przeciwnika przy zachowaniu własnej swobody działania, tak długo ile czasu potrzeba na przygotowanie sił głównych lub obszaru do operacji. Istotą jest zawiązywanie starć i unikanie rozstrzygnięć na warunkach przeciwnika.*

W działaniach opóźniających chodzi o zawiązanie starcia z przeciwnikiem w sytuacji dla niego nieoczekiwanej i uniknięcie rozstrzygnięcia. Zaskakujące uderzenie na przeciwnika spowolni jego tempo działania, dzięki temu wojska opóźniające zyskują czas. Konieczność uniknięcia rozstrzygnięcia w boju wynika z globalnej przewagi przeciwnika.

Zadaniem wojsk opóźniających nie jest rozbięcie zgrupowania lądowego przeciwnika, ponieważ wojska te nie posiadają takich możliwości bojowych. Ich główne zadanie polega na spowolnieniu tempa działania przeciwnika przy zachowaniu własnej zdolności bojowej.

W przypadku konfliktu o podłoże terytorialnym i wtargnięciu przeciwnika na obszar państwa, jedynym skutecznym sposobem prowadzenia walki są działania opóźniające. Działania opóźniające w początkowym okresie wojny prowadzą wojska wysokiej gotowości. Nie oznacza to, że działania opóźniające są charakterystyczne tylko do początkowego okresu wojny. *Wszędzie tam, gdzie nie posiadamy głównych sił gotowych do walki należy przeciwsta-*

wiać się przeciwnikowi siłami wysokiej gotowości lub wydzielonymi siłami z głównego zgrupowania obronnego prowadząc działania opóźniające.

Efekt działań opóźniających służy globalnemu celowi operacji. Poprzez działania opóźniające nie można pobić przeciwnika, ale można obniżyć jego potencjał, zdeorganizować jego działanie, co w efekcie obniży jego tempo działania w początkowym okresie operacji. W działaniach opóźniających główną wartością, o którą zabiega ich organizator jest czas i zachowanie własnej zdolności bojowej. Współcześnie osiągnąć to można, poprzez zadawanie strat przeciwnikowi i aktywne przeciwstawianie się jego działaniom.

Główne problemy działań opóźniających w niniejszym opracowaniu, zawarte są w czterech rozdziałach. Rozdział pierwszy - dotyczy istoty działań opóźniających, drugi - miejsca i ich roli w walce zbrojnej. Rozdział trzeci - przedstawia działania opóźniające w operacji obronnej. Natomiast rozdział czwarty przybliży sposoby opóźniania przeciwnika.

Niniejsze opracowanie jest materiałem wyjściowy do własnych refleksji i dalszych poszukiwań metod prowadzenia opóźniania w operacji obronnej, zwłaszcza w okresie, gdy zjawisko operacji również ulega gwałtownym przeobrażeniom.

1. Istota działań opóźniających w polskiej sztuce wojennej

Początki prowadzenia działań opóźniających sięgają tych czasów, od których prowadzona jest walka zbrojna. Pomimo to, że nie były zdefiniowane i postrzegane jako rodzaj walki, to jednak zjawisko „opóźniania” w walce zbrojnej istniało zawsze. Strona słabsza zawsze poszukiwała takiego rodzaju i sposobu walki, który w danej sytuacji operacyjno-taktycznej rekompensował niedostatek sił lub ich niską gotowość do walki. Pozwalał realizować własne cele, nawet w zderzeniu z silniejszym przeciwnikiem. Ideą nie zawsze uświadomionych teoretycznych założeń prowadzenia działań opóźniających, było spowolnienie działania przeciwnika, obniżanie jego potencjału przy zachowaniu własnej sprawności działania i zdolności bojowej. Zadaniem działań opóźniających było wyczerpanie przeciwnika. Ciągłe niepokojenie go i zmuszanie do zawiązania bitwy. Natomiast, kiedy dochodziło do zawiązania bitwy, wojska prowadzące działania opóźniające unikały jej stoczenia. Taki charakter prowadzenia walki był znany, ale nie zawsze był definiowany jako działania opóźniające.

Współcześnie trudno jest określić, kto pierwszy użył terminu działania opóźniające. W aspekcie rozwiązywanego problemu nie jest to tak istotne, jak z historycznego punktu widzenia. Natomiast istotne jest to, że próbowano opracować zasady lub reguły działania do warunków, w których nie zakłada się pobicia przeciwnika, a tylko obniżenie jego potencjału i spowolnienie działania. Spowolnienie działania przeciwnika postrzegano za skuteczne, jeżeli było prowadzone w zakładanym czasie i obszarze tak długo, ile czasu potrzebowały siły główne do odpowiedniego przygotowania się do bitwy.

W okresie międzywojennym uważano, że działania opóźniające można prowadzić:

- w ramach osłony mobilizacji i ześrodkowania oraz rozwinięcia sił głównych związków operacyjnych przez wydzielone zgrupowania osłonowe;
- w ramach obrony operacyjnej związków operacyjnych;

- w czasie osłony odwrotu sił głównych związku operacyjnego na nową rubież obrony, wymuszonego działaniem nieprzyjaciela lub przeprowadzonego zgodnie z zamiarem wyższego dowódcy.²

W ramach przewidywanych działań obronnych postrzegano użycie oddziałów wydzielonych ze składu pierwszorzutowych związków taktycznych do działań opóźniających na ich przedpolach. Działania opóźniające, jako główny rodzaj działań postrzegano również w ramach obrony ruchowej dywizji oraz w czasie osłony jej odwrotu. Prowadzenie działań opóźniających obejmowało:

- uderzenia zaczepne;
- obronę przejściową;
- walki odwrotowe;
- zasadzki;
- walki partyzanckie na tyłach kolumn nieprzyjaciela;
- walki ogniowe.³

W okresie międzywojennym, w polskiej sztuce wojennej, działania opóźniające postrzegano głównie w ramach działań obronnych. Taki pogląd zdeteterminowany był charakterem pierwszej wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej 1919-1920. Działania opóźniające zdefiniowano w „Ogólnej Instrukcji Walki” z 1931r. jako jedną z form działań obronnych. Jeżeli celem działania, jednej ze stron jest „(...) zyskanie na czasie, stosujemy walkę opóźniającą, której następstwem bywa utrata terenu. Walka opóźniająca zmusza nieprzyjaciela do ujawnienia: sił i kierunków działania oraz do ostrożności, rozproszenia, zejścia z dróg i maszerowania w ciągłej gotowości bojowej (...).⁴ Wynika stąd, że celem nie jest rozbicie przeciwnika, a tylko nękanie go i obniżanie jego potencjału. Cel rozbicia nacierającego przeciwnika poprzez prowadzenie działań opóźniających jest nierealny. Dlatego też, zakładano zamierzoną stopniową utratę terenu w czasie, wraz ze stopniowym obniżaniem jego potencjału lub rozkładaniem go w obszarze. Pomimo trwania dyskusji nad wy-

² Por., S. Feret, Polska sztuka wojenna w latach 1918 – 1939, Warszawa, Bellona 1972, s. 287-290.

³ Por., tamże, s. 289.

⁴ Tamże, s. 289.

odrębnieniem działań opóźniających, jako rodzaju walki, nie zaakceptowano go. Opóźnianie włączono funkcjonalnie w skład działań obronnych, a być może w aspekcie wojny 1939 roku była to zasadna teoria działań. Pozytywnych przykładów dostarczają działania wojenne Armii Łódź⁵ w dniach 1-3 września oraz działania 10 Brygady Kawalerii Zmotoryzowanej.

Ze względu na zastosowanie innych środków walki, zwiększony obszar działania oraz czas opóźniania, doświadczenia drugiej wojny światowej dostarczyły innych pod względem operacyjno-taktycznym wniosków, niż dotychczas. Przykładem tego są działania 10 Brygady Kawalerii Zmotoryzowanej, która skutecznie spowalniała działania zaczepne niemieckiego XXII KPanc., nie tracąc zdolności bojowej w wyniku strat bojowych. Innych przykładów dostarcza początek wojny niemiecko-radzieckiej w 1941 i jej końcowy etap 1943-1945 na froncie wschodnim. Na początku Rosjanie, a później Niemcy zmuszeni zostali do prowadzenia obrony na szerokim froncie. Polegała ona na stawianiu oporu na przygotowanych rubieżach obronnych. Pomimo to, że cechy prowadzonych działań wskazują na charakter działań opóźniających, to z pewnością nie były one zamierzone. Celem działań było prowadzenie obrony, ale sytuacja operacyjno-taktyczna zmuszała jednych i drugich do prowadzenia w ramach obrony wymuszonych działań opóźniających.

Wnioski z analizy prowadzenia opóźniania wskazują, iż:

- działania opóźniające postrzegane są jako sposób prowadzenia obrony;
- działania opóźniające mogą mieć charakter zamierzony lub wymuszony;
- działania opóźniające zamierzone determinowane są głównym celem działania;
- działania opóźniające wymuszone determinowane są bieżącą sytuacją operacyjno-taktyczną.

⁵ Armia Łódź zostaje wyprowadzona przed główną pozycję obrony. Między innymi, dowódca 30 DP gen. bryg Leopold Cehak otrzymał zadanie: rozpoznawać, pod naporem opóźniać na Szczerców. Następnie przejść do obrony odcinka linii głównej na prawym brzegu rzeki Widawka od Faustynowa (włącznie) po szosę Łęka – Bełchatów.

W okresie po II wojnie światowej nie wyróżniono działań opóźniających jako odrębnego rodzaju walki. Działania opóźniające postrzegano nadal w obronie, jako jeden z wielu sposobów jej prowadzenia. Opóźnianie postrzegano również, jako jeden ze sposobów prowadzenia wycofania. Pod pojęciem wycofania definiowano rodzaj walki, polegający na zamierzonym lub wymuszonym przemieszczaniu pododdziału na dogodną rubież w głąb obrony wojsk własnych. Celem wycofania jest zerwanie kontaktu bojowego z przeciwnikiem lub uchylenie się od starcia w niekorzystnej sytuacji. Zależnie od sytuacji i zadania może ono przybrać formę: działań opóźniających i wówczas jest związane z prowadzeniem walki na kolejno zajmowanych rubieżach.⁶

Podobnie opóźnianie postrzegane jest w opracowaniach encyklopedycznych, gdzie definiowane jest jako „(...) walki prowadzone w czasie manewru odwrotowego, a niekiedy w obronie, które mają na celu:

- uzyskanie czasu potrzebnego wyższemu dowódcy na podciągnięcie sił i środków do wykonania zwrotu zaczepnego lub przejścia do obrony na nowej rubieży;
- umożliwienie zorganizowanego wyprowadzenia sił głównych z walki dla użycia ich w innym czasie i miejscu, bardziej dogodnym dla sił własnych”⁷.

„Działania opóźniające, to szereg walk, bitew i szeroko stosowany manewr zmuszający siły główne nieprzyjaciela prowadzącego natarcie do rozwinięcia się przed rubieżą opóźniania (doraźnie zorganizowanymi pozycjami obrony). Stanowią one najbardziej aktywną formę odwrotu.”⁸ Z analizy teorii problemu wynika, że opóźnianie w opracowaniach teoretycznych postrzegane jest, jako aktywna forma prowadzenia obrony.

Współcześnie, pod wpływem poglądów zachodnich na prowadzenie walki uwzględniono opóźnianie jako rodzaj walki. Opóźnianie zaliczone jest do podstawowych rodzajów walki, obok obrony i natarcia. „Działania opóźniające są

⁶ Zob., Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych, część II (pododdział), Warszawa, MON 1994.

⁷ Mała Encyklopedia Wojskowa, t.1, Warszawa MON 1967, s. 363.

⁸ Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa MON 1979, s. 103.

jednym z podstawowych rodzajów walki i obejmują: szereg kolejnych starć, o charakterze obronnym i zaczepnym, szeroko stosowany manewr i działania osłabiające potencjał przeciwnika, których ostatecznym celem jest zatrzymanie jego natarcia.”⁹ Stąd wynika, że działania opóźniające postrzegane są, jako złożona forma walki.

„Istota działań opóźniających sprowadza się do tego, że wojska – nie wdając się w przewlekłe walki – opuszczają zajmowany obszar stawiając nacierającym, opór na kolejnych pozycjach opóźniania, unikając jednak rozstrzygających starć.”¹⁰ Poprzez działania opóźniające spowalniany jest ruch przeciwnika do przodu. Relatywnie niewielkimi siłami w stosunku do przeciwnika, można skutecznie spowalniać jego działanie na dużych obszarach, zadając mu straty. Jednak w idei prowadzenia działań opóźniających najważniejszym jest zyskanie czasu do przygotowania głównego zgrupowania lub obszaru do bitwy. Zyskanie czasu jest możliwe poprzez aktywne działania, stąd w ich idei prowadzenia wyszczególnia się sposoby:

- obronę czasową rubieży (obiektów);
- natarcie z ograniczonym celem;
- zasadzki;
- działania specjalne w ugrupowaniu przeciwnika;
- działania rajdowe.

Wyszczególnione sposoby prowadzenia walki w ramach działań opóźniających wskazują, że ich cel realizowany jest poprzez czasową obronę lub natarcie z ograniczonym celem. Jeżeli prowadzona jest obrona rubieży lub obiektów wówczas nie jest to determinowane załamaniem natarcia przeciwnika, a czasowym zatrzymaniem go. *Opór na rubieży powinien posiadać moc pozwalającą zatrzymać pierwsze uderzenie awangard przeciwnika.* Z chwilą, kiedy przeciwnik zorganizuje manewr uderzenia, wówczas wojska opóźniające głównymi siłami powinny opuścić bronioną rubież. Oznacza to, że

⁹ Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa, MON 1999, s.123.

¹⁰ J. Zieliński, W. Kaczmarek, J. Knetki, Podstawy teoretyczne operacji opóźniających. "OPÓŹNIANIE", Warszawa, AON 2000, s.34.

przygotowania przeciwnika do uderzenia i uderzenie poszło w „próżnię”. Wojska opóźniające unikając rozstrzygającego starcia zachowują główny potencjał. Osiągają to, co było ich głównym celem – zyskują czas.

Celem natarcia jest rozbicie przeciwnika i opanowanie ważnych obiektów. W przypadku działań opóźniających natarcie jest postrzegane poprzez jego ograniczony cel. W istocie nie chodzi o rozbicie przeciwnika i opanowanie ważnych obiektów. Celem ograniczonym natarcia jest zatrzymanie w sposób zaczepny, awangard lub oddziałów wydzielonych przeciwnika. Poprzez natarcie z ograniczonym celem może nastąpić odejście sił głównych z rubieży opóźniania. Wynika stąd, że natarcie swym celem służy siłom głównym, które zyskują swobodę manewru.

Spowalnianie przeciwnika poprzez organizowanie zasadzek powoduje nie tylko obniżenie tempa jego natarcia, ale również obniżenie jego potencjału. Zasadzka to skryte i zaskakujące działanie zorganizowane na kierunku oczekiwanego ruchu wojsk przeciwnika. Celem zasadzki w działaniach opóźniających najczęściej jest zadanie znacznych strat przeciwnikowi. W wyniku tych strat następuje obniżenie jego tempa działania. Zasadzki mogą być organizowane niewielkimi siłami do taktycznych zgrupowań batalionowych. Działania opóźniające będą zazwyczaj prowadzone na kierunkach. Ze względu na mobilność oraz pojemność kierunku opóźnianie będą prowadziły je samodzielne zgrupowania taktyczne. Wynika stąd, że zasadzki mogą być organizowane przez siły główne na kierunku opóźniania bądź wydzielone z ich składu grupy taktyczne. Zasadzki zwykle postrzegane są, jako element zaplanowany i zawczasu przygotowany przez siły opóźniające. Jeżeli warunki terenowe tego jednoznacznie nie sugerują, wówczas należy stworzyć sytuację, w której przeciwnik znajdzie się w zasadzce. Stąd, można postawić tezę, że **w działaniach opóźniających wojska poszukują przeciwnika, ukierunkowują jego działanie w obszary przygotowane. Obszary przygotowane zamykają tymczasowe rubieże obronne lub zasadzki.** W wyniku ukierunkowania przeciwnika w zasadzkę jego awangardy mogą zostać rozbite lub utracić zdolność ruchu do przodu bez wsparcia sił głównych.

Działania specjalne w opóźnianiu powinny wypełniać przestrzeń pomiędzy ugrupowaniem awangard, a siłami głównymi przeciwnika. Celem tych działań może być destrukcja w ugrupowaniu podchodzących sił głównych przeciwnika. Mogą one polegać na przygotowaniu do zniszczenia i zniszczeniu w odpowiednim czasie ważnych obiektów komunikacyjnych na drodze przemieszczania się głównego zgrupowania przeciwnika. Mogą polegać na przerywaniu linii zaopatrywania pomiędzy siłami głównymi, a czołowymi pododdziałami. Działania specjalne powinny wyrobić przeświadczenie u przeciwnika przekonanie w przeciwniku, że nie wystarczy opanować linie komunikacyjne, a należy panować nad całym obszarem. Wymusi to rozproszenie potencjału przeciwnika na różne kierunki, poprzez co może zabraknąć mu sił w miejscach decydujących. Działania specjalne, ze względu na ich cel i oczekiwany efekt powinien organizować dowódca kierunku opóźniania, ponieważ służą one bezpośrednio jego zgrupowaniu. Oznacza to, że siły specjalne pozostawione w terenie zajęтым przez przeciwnika na danym kierunku powinny być w jego dyspozycji lub co najmniej powinny z nim współdziałać.

Działania rajdowe współcześnie nabierają szczególnego znaczenia ze względu na możliwość wykonania rajdu drogą powietrzną. Dowódca kierunku opóźniania zwykle będzie posiadał możliwość wykonania rajdu tylko drogą lądową. W opóźnianiu szczególna rola rajdów polega na zdezorganizowaniu podchodzących sił głównego zgrupowania, których zadaniem jest wspieranie zatrzymanych awangard. Najważniejsze jest to, aby spowolnić dotarcie wsparcia ze składu sił głównych do czołowych oddziałów. W przypadku rajdu lądowego ze wsparciem lotnictwa wojsk lądowych celowo jest użyć śmigłowców z zasobnikami do zdalnego minowania oraz z uzbrojeniem przeciwpancernym. Pozwoli to zatrzymać przeciwnika na polu minowym i oddziaływać na niego lądowymi i powietrznymi środkami przeciwpancernymi. W przypadku lądowego pododdziału rajdowego pod osłoną wsparcia powietrznego łatwiej jest odebrać się od przeciwnika. Pododdziały rajdowe będą wykonywały swoje zadania na niewielką głębokość ze względu na ich możliwości samodzielnego funkcjonowania. Stąd będą one działały na tylną część ugrupowania awangar-

dy przeciwnika w przestrzeni pomiędzy awangardą, a siłami głównymi. Podczas opóźniania celowo jest stosować rajdy małymi pododdziałami ze wsparciem lotnictwa wojsk lądowych ze względu na ich mobilność i łatwość powrotu we własne ugrupowanie. Rajdy powietrzne w strefie opóźniania mogą być również prowadzone przez wojska aeromobilne. Wówczas powinny być organizowane przez dowódcę strefy lub kierunku opóźniania. Działania rajdowe podobnie jak i działania specjalne w idei spowalniania realizują zadania do potrzeb głównego zgrupowania opóźniającego.

Realizacja skutecznych działań opóźniających wymaga wiarygodnego i precyzyjnego rozpoznania przeciwnika. Bez rozpoznania składu i kierunku działania awangard i sił głównych przeciwnika nie jest możliwe skuteczne prowadzenie opóźniania w bezpośredniej styczności, a przede wszystkim w głębi ugrupowania przeciwnika. Skuteczne rozpoznanie pozwala powstrzymywać ruch przeciwnika do przodu niewielkimi siłami i rozważnie ustępować z utrzymywanego terenu. Opuszczanie utrzymywanych rubieży lub obiektów powinno być determinowane ogólną sytuacją w strefie osłony, możliwością potęgowania natarcia przez przeciwnika oraz zagrożeniem własnego punktu kulminacji.

Charakterystyczną cechą działań opóźniających jest to, że „(...) wojska prowadzące opóźnianie zadają przeciwnikowi straty (maksymalne w danych warunkach), ale nie wdają się w rozstrzygające walki wyłącznie na jednej pozycji. W działaniach tych wojska bronią się, wycofują lub kontratakują, a prowadząc walkę na kilku pozycjach dokonują swoistej wymiany terenu na czas.”¹¹ Pobieżne porównanie działań opóźniających z działaniami obronnymi nie wykazuje znaczących różnic, ponieważ w tych przypadkach stosowany jest jeden z głównych rodzajów walki – obrona. Wojska bronią się stawiając opór przeważającym siłom przeciwnika. Jednak zasadnicza różnica wynika z celu działań obronnych i opóźniających. W przypadku obrony celem jest zatrzymanie przeciwnika i stworzenie warunków do zmiany rodzaju działań. Natomiast w przypadku opóźniania celem jest spowolnienie jego ruchu do przodu, przez

¹¹ J. Zieliński, W. Kaczmarek, J. Knetki, Podstawy teoretyczne operacji opóźniających. "OPÓŹNIANIE", Warszawa, AON 2000, s. 34.

co zostają stworzone warunki do przygotowania się do operacji sił głównych. Odrębność działań opóźniających wynika z różnic w stosunku do obrony:

- są częścią obrony operacyjnej i taktycznej;
- unikają rozstrzygających starć;
- ich celem nie jest pobić przeciwnika globalnie, a tylko poprzez zadawanie mu strat spowolnienie jego ruchu do przodu;
- pozycje i rubieże opóźniania organizuje się w celu czasowego zatrzymania przeciwnika;
- zwroty zaczepne wykonuje się nie w celu zdobycia lub odzyskania utraconego terenu, a w celu stworzenia warunków do oderwania się sił głównych i przejścia na kolejną rubież lub zdezorganizowania podejścia sił przeciwnika;
- opóźnianie prowadzi się zazwyczaj na kierunkach awangard przeciwnika, stąd mają charakter kierunkowy, ale w wyniku stosowania różnych sposobów działania powinny wyrobić przekonanie u przeciwnika iż są to zorganizowane działania obronne.

Działania opóźniające możemy uważać za skuteczne, jeżeli:

- tempo działania przeciwnika będzie niższe od jego założeń;
- przeciwnik tak długo jest spowalniany, ile czasu potrzebują siły główne na przygotowanie operacji;
- wojska opóźniające nie utraciły zdolności bojowej.

W ogólnych założeniach działań opóźniających występuje wiele wspólnych cech z obroną. Należy przeciwnikowi zbudować przeświadczenie, iż są to zorganizowane działania obronne, a nie opóźniające. Poprzez skuteczność działań opóźniających przeciwnik powinien być przekonany, że strona przeciwna prowadzi aktywną obronę. Wynika stąd, że działania opóźniające muszą sprostać wysokim wymaganiom przyszłego pola walki. Muszą być przede wszystkim aktywne. Pomimo znacznie mniejszych sił i liczby środków czołowe pododdziały przeciwnika, zwalczane są w miarę podchodzenia ich do przedniej pozycji opóźniania. Niewielkim potencjałem nie można zadać przeciwnikowi dużych strat. Będą one jednak znaczne, gdy wysiłek zostanie ukierunko-

wany na zwalczanie wybranych elementów ugrupowania, zwłaszcza w czasie dla niego najmniej korzystnym.

Opóźnianie jest rodzajem walki, który współcześnie dość często może występować na polu walki. Jest oznaką woli walki, nawet w sytuacji dużej przewagi przeciwnika. Nie zawsze opóźnianie musi być postrzegane jako oznaka słabości. W wielu przypadkach jest to najlepsze wyjście z trudnej sytuacji, a osiągnięcie celu opóźniania może sprawić, że przeciwnik znajdzie się w położeniu niekorzystnym. Opóźnianie to nie pobicie i nie zatrzymanie przeciwnika, to spowalnianie jego tempa działania. W opóźnianiu znajduje zastosowanie natarcie i obrona, jako rodzaj walki, stosowany w różnych sposobach aktywnego działania na przeciwnika. Stąd pojawia się szersze pojęcie, którym są działania opóźniające, jako złożona forma skutecznego spowalniania przeciwnika.

2. Działania opóźniające w walce zbrojnej

W polskiej sztuce wojennej na poziomie operacyjnym ze względu na cel wyróżnia się operacje zaczepne, obronne i opóźniające. **Operacje opóźniające** wynikają z geopolitycznego położenia Polski oraz możliwości wybuchu konfliktu zbrojnego poprzez zaskoczenie. Oznacza to, że siły zbrojne strony napadniętej nie były rozwinięte pod względem mobilizacyjnym i operacyjnym do prowadzenia walki zbrojnej. Stąd, **zadaniem sił o wysokim stopniu gotowości jest stworzenie warunków czasowych i przestrzennych do rozwinięcia mobilizacyjnego i operacyjnego, sił o niższym i wydłużonym terminie gotowości**. Teoria operacji opóźniających wskazuje na podstawowe zadania realizowane w ramach jej prowadzenia:

- pozbawienie inicjatywy przeciwnika w wyniku zadawanych mu strat;
- osłabienie tempa jego działań zaczepnych;
- rozproszenie potencjału i wysiłków przeciwnika;
- dezorganizacja systemu zabezpieczenia bojowego i logistycznego;
- sprowadzanie uderzeń przeciwnika na kierunki przygotowane operacyjnie.¹²

W grupie zadań uwagę należy zwrócić na „**rozpraszanie potencjału i działania**” oraz „**dezorganizację systemu zabezpieczenia bojowego i logistycznego**” przeciwnika. Poprzez realizację tych zadań wojska o wysokim stopniu gotowości w sposób zaplanowany i systematyczny mogą spowalniać działanie nawet wielokrotnie silniejszego przeciwnika. Oznacza to, iż prowadzenie operacji opóźniającej jest efektywną formą prowadzenia walki zbrojnej przez stronę napadniętą w początkowym okresie wojny. Początkowy okres wojny „(...) obejmuje działania prowadzone od pierwszego zbrojnego starcia do chwili zaangażowania w konflikt zasadniczych sił.”¹³ W początkowym okresie wojny chodzi o stworzenie warunków:

- **czasowych** - do mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych;

¹² Por., J. Zieliński, W. Kaczmarek, J. Knetki, Podstawy teoretyczne operacji opóźniających, pk. „OPÓŹNIANIE”, Warszawa, AON 2000, s.27.

- **przestrzennych** – do operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych zakończonego przyjęciem ugrupowania do pierwszej operacji obronnej.

W operacjach militarnych podstawowymi rodzajami walki są taktyczne działania zaczepne, obronne i opóźniające, które realizowane w ramach jednolitego planu budują obraz i istotę również operacji opóźniających. W operacji opóźniającej w istocie chodzi o zawiązanie szeregu starć wg jednolitego planu i po stwierdzeniu, że przeciwnik dokonuje przegrupowania należy uniknąć ich stoczenia. Jeżeli jest to realizowane wg koncepcji planu operacyjnego z zadaniem stworzenia warunków przystąpienia do kampanii pozostałości sił, to ze względu na osiągany cel jest to operacja. „Operacja opóźniająca jest to szereg różnorodnych działań na lądzie i w powietrzu, prowadzonych w różnym czasie i miejscu, w formie działań obronnych i zaczepnych. Istota operacji opóźniającej polega na dążeniu do pozbawienia przeciwnika przewagi ogólnej wyrażającej się osłabieniem jego zgrupowań uderzeniowych poprzez uchylanie się od rozstrzygającego starcia, kosztem czasowej utraty określonego obszaru.”¹⁴

Niezbędnym czynnikiem operacyjnym, wymaganym do prowadzenia operacji opóźniającej jest **obszar** i **czas**. Jeżeli w działaniach operacyjnych obszar jest niewielki, to również czas jako wartość operacyjna jest wprost proporcjonalny do obszaru i wówczas trudno jest stosować założenia operacji opóźniającej. W początkowym okresie wojny, czas jest głównym czynnikiem, gdyż jest niezbędny na mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie sił o niższym i wydłużonym terminie gotowości. Nie oznacza to, że jest on jedynym kreatorem relacji operacyjnych, ale w tej sytuacji - decydującym. Czas i obszar w działaniach opóźniających należy postrzegać zawsze razem, ponieważ relacje czasu do obszaru, jaki i obszaru do czasu powodują taki sam wynik. Podstawowa relacja pomiędzy czasem i obszarem w działaniach opóźniających udziela odpo-

¹³ Z. Ścibiorek, Charakterystyka początkowego okresu wojny, Warszawa, AON 2000, s.6.

¹⁴ J. Zieliński, W. Kaczmarek, J. Knetki, Podstawy teoretyczne operacji opóźniających. pk. „OPÓŹNIANIE”, Warszawa, AON 2000, s.60.

wiedzi na pytanie, *jakie siły przeznaczyć do prowadzenia operacji opóźniającej, aby osiągnąć oczekiwany efekt?*

*Zwykle to, jakimi siłami możemy dysponować w operacjach opóźniających początkowego okresu wojny zdecydowane jest w okresie pokoju, poprzez określenie proporcji pomiędzy siłami o wysokim, a niższym i wydłużonym stopniu gotowości.*¹⁵ Proporcje pomiędzy czasem i obszarem wskazują również na potrzeby, co do jakości sił przeznaczonych do opóźniania.

W operacjach obronnych działania opóźniające mogą być postrzegane ze względu na charakter operacji w różnych jej *etapach*¹⁶ lub *fazach*¹⁷ rozwoju etapów ze względu na zmienność sytuacji taktycznej. W operacjach obronnych o charakterze stałym działania opóźniające mogą stanowić jeden z etapów operacji, np.: **opóźnianie, zatrzymanie**. Opóźnianie realizowane jest jako etap operacji w obszarze (strefa osłony) od przedniej granicy obszaru odpowiedzialności do linii koordynacyjnej FEBA. Natomiast w strefie obrony, realizowany jest zwykle drugi etap operacji - zatrzymanie, w którym głównymi rodzajami walki jest obrona i natarcie. Niekiedy w etapie drugim w określonej sytuacji mogą, jako faza przejściowa wystąpić działania opóźniające. W operacjach obronnych o charakterze manewrowym działania opóźniające mogą występować we wszystkich jej etapach (np.: opóźnianie, zatrzymanie, rozbięcie). W etapie opóźniania, realizowane są z takim samym zadaniem jak i w operacjach o charakterze stałym. Natomiast w etapie zatrzymania będą stanowiły jego fazy. Zadaniem faz opóźniania jest rozkładanie potencjału przeciwnika w głównym obszarze obrony. W etapie tym poprzez czasową obronę ważnych obiektów, a niekiedy ich utrzymywanie w okrążeniu następuje stop-

¹⁵ W Wojsku Polskim siły o wysokim stopniu gotowości stanowią 30%, o wydłużonym 60%, a o niższym 10%. Podobne proporcje utrzymywane są w innych armiach Sojuszu.

¹⁶ Pod pojęciem etapu operacji, rozumiany jest pewien odcinek czasu w realizacji istotnego zadania częściowego w relacji do jej celu głównego.

¹⁷ W ujęciu semantycznym faza to „stan procesu, układu lub rozwoju zjawiska w określonej chwili, stadium.” Zob., Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1993. Pod pojęciem „faza etapu operacji” rozumiany jest rozwój sytuacji operacyjno-taktycznej w dowolnej chwili etapu, mający związek z realizacją jego celu.

niowa utrata inicjatywy operacyjnej przeciwnika. Ostatecznym akcentem jest zmuszenie przeciwnika do przedwczesnego zaangażowania swoich odwodów operacyjnych, co powinno być przesłanką do ostatecznego zatrzymania jego natarcia i przejście do etapu rozbicia. W tym etapie również na kierunkach, na których nie jest realizowany cel rozbicia przeciwnika, prowadzone są działania opóźniające i obronne. Ich głównym zadaniem jest aktywne angażowanie sił przeciwnika. Wynika stąd, że rodzaj walki, którym jest opóźnianie odgrywa ważną rolę w operacjach obronnych bez względu na ich charakter.

W operacjach zaczepnych działania opóźniające występują sporadycznie i głównie jako fazy przejściowe w niektórych jej etapach. Działania opóźniające mogą występować podczas walki w głębi ugrupowania przeciwnika na kierunkach powstrzymywania jego zwrotów zaczepnych.

Działania opóźniające w operacjach obronnych i zaczepnych mogą występować w etapach lub fazach ich prowadzenia. Należy pamiętać, że wymagają przestrzeni i adekwatnych sił do oczekiwanego czasu opóźniania. Dowódcy zgrupowań zadaniowych, które prowadzą działania opóźniające powinni posiadać swobodę decydowania, a ich czas działania powinien być determinowany sytuacją ogólną oraz zachowaniem zdolności bojowej.

W działaniach taktycznych do podstawowych rodzajów walki zalicza się natarcie, obronę i opóźnianie. Podstawowym kryterium wyróżniającym takie rodzaje działań jest cel. Celem działań zaczepnych jest „**zdobyć**” to, czego dotychczas nie posiadaliśmy. Celem działań obronnych jest „**utrzymać stan posiadania**,” nie pozwolić zabrać sobie to, co posiadamy. Natomiast celem działań opóźniających jest **spowalnianie działania przeciwnika**. Cel działań opóźniających zostanie osiągnięty, jeżeli proces spowalniania przeciwnika przebiega zgodnie z założonym planem przez stronę opóźniającą z zachowaniem wymaganej zdolności bojowej do aktywnych działań. W działaniach opóźniających chodzi o zawiązanie boju w warunkach niekorzystnych do przeciwnika. W momencie, kiedy przeciwnik może osiągnąć zwycięstwo w bezpośrednim starciu należy unikać jego rozstrzygnięcia. Wynika stąd, że w sytuacji, kiedy przeciwnik może osiągnąć przewagę w kategorii rozstrzygającej o

miejscowym zwycięstwie wojska opóźniające wycofują się na kolejną rubież opóźniania. W wyniku powyższych rozważań, można postawić pytanie, *czym wyróżniają się działania obronne od działań opóźniających? Czy głównym kryterium jest czas prowadzonej obrony na określonej rubieży, czy zamierzony efekt?* Jeżeli za kryterium porównania przyjąć czas. To w istocie jest to jeden z czynników, charakteryzujący oba działania i wskazujący na różnice czasowe ich prowadzenia. Jednak podstawowym kryterium ich rozróżnienia jest cel. Celem działań obronnych jest na trwałe utrzymanie obszaru lub rozbicie w nim przeciwnika i poprzez to stworzenie warunków do prowadzenia działań zaczepnych, poprzez które można odnieść zwycięstwo w walce zbrojnej. Natomiast *celem działań opóźniających jest spowalnianie przeciwnika poprzez zadawanie mu strat i zmuszanie go do ciągłego rozwijania się w ugrupowanie bojowe i organizowanie natarcia oraz rozpraszanie jego potencjału w czasie i przestrzeni.* Zadaniem działań opóźniających jest stworzenie warunków do zorganizowania obrony przez siły główne w decydujących obszarach. Jeżeli mówimy o działaniach opóźniających to w ich sposób prowadzenia wpisane są różne rodzaje walki. Cel spowalniania, można osiągać poprzez czasowe zatrzymywanie przeciwnika na przygotowanych rubieżach lub poprzez atak na jego elementy ugrupowania, aby je zatrzymać i skierować ich działanie w innym kierunku.

Cel walki zbrojnej można opisać czynnikami rzeczowymi, przestrzennymi i czasowymi. **Czynnik rzeczowy** dotyczy zadawania strat przeciwnikowi. Związany jest z takim poziomem zadawanych strat przeciwnikowi, aby posiadanym potencjałem osiągnąć własny cel walki. W przypadku natarcia chodzi o rozbicie przeciwnika i opanowanie ważnych obszarów. Polega to na „doprowadzeniu” przeciwnika do sytuacji, w której utraci on inicjatywę operacyjną. Wówczas przeciwnik własny cel walki jest w stanie realizować najwyżej na poziomie reagowania na sytuację. Oznacza to, że działanie przeciwnika, uzależnione jest od działania strony przeciwnej, przy braku możliwości osiągania jego własnych celów. Istotą czynnika rzeczowego jest obniżanie potencjału przeciwnika. W przypadku natarcia poziom oczekiwanych strat w ugrupowaniu

przeciwnika powinien pozwolić na realizację własnych celów, przy braku takiej możliwości przez przeciwnika. Oznacza to, że swoboda działania wraz z inicjatywą operacyjną znajdują się po stronie atakującego. W przypadku obrony poziom strat zadawanych nacierającemu przeciwnikowi powinien zmusić go do czasowego zatrzymania się lub do zmiany rodzaju działań. Opóźnianie nie zakłada zadawania takiego poziomu strat, który uniemożliwi realizację celów walki przeciwnikowi. ***Czynnik rzeczowy podczas opóźniania powinien być kształtowany na poziomie wyrobienia przekonania u przeciwnika konieczności angażowania nowych sił. Nie ze względu na straty, a ze względu na aktywność i determinację wojsk prowadzących działania opóźniające.*** Nacierający powinien mieć przeświadczenie, że jest to obrona zawczasu zorganizowana i do jej przełamania, wymagany jest większy nakład sił. Poprzez to następuje czasowe wyhamowanie tempa natarcia przeciwnika. ***W istocie nie poziom strat w ugrupowaniu przeciwnika powoduje spowolnienie jego działania, a przeświadczenie, że może ponieść duże straty.***

Czynnik przestrzenny dotyczy opanowania lub utrzymania obszaru lub ważnego obiektu decydującego o sprawności i skuteczności danego działania. W przypadku natarcia czynnik rzeczowy charakteryzowany jest zdobyciem obiektu lub utrzymywaniem linii komunikacyjnych. W przypadku obrony chodzi o utrzymanie obszaru i niedopuszczenie do panowania nad liniami komunikacyjnymi w tym obszarze przez przeciwnika. W przypadku opóźniania następuje czasowa realizacja oczekiwanych efektów działań zaczepnych i obronnych. Jeżeli jest zdobywany obiekt lub obszar to nie w celu trwałego utrzymania go. Panowanie nad danym obszarem lub obiektem pozwala siłom głównym zerwać kontakt bojowy z przeciwnikiem i przejść na kolejną rubież opóźniania. Wynika stąd, że czynnik przestrzenny nie polega na trwałym utrzymywaniu obszaru lub obiektu, a na czasowym panowaniu w danym obszarze. Związane jest to z budowaniem przewagi sytuacyjnej. W działaniach opóźniających istotne jest wprowadzanie ciągłej destrukcji na linie komunikacyjne przeciwnika, pomiędzy jego siłami głównymi a awangardą.

Czynnik czasowy jest wynikiem połączonych efektów czynnika rzeczowego i przestrzennego. Czas we wszelkich działaniach odgrywa ważną rolę. Istotne jest to, aby działać na przeciwnika w odpowiednim miejscu i czasie, wówczas można oczekiwać zakładanych efektów. W przypadku działań zaczepnych istotne jest to, aby atakować przeciwnika w takim czasie i miejscu oraz takie siły, które gwarantują nam osiągnięcie adekwatnego celu do zaangażowanego potencjału. Zawsze wybór czasu i miejsca uderzenia był ważny, ze względu na skuteczność. Jeżeli uderzenie nastąpiło zbyt wcześnie to mogło dojść do przedwczesnego zużycia własnego potencjału. Co w konsekwencji może doprowadzić do utraty inicjatywy. Jeżeli nastąpiło zbyt późno, to pozwoliło to stronie przeciwnej zgromadzić większy potencjał lub lepiej przygotować się do odparcia uderzenia. Inaczej interpretowany jest czas w działaniach obronnych. Jeżeli zbyt długo utrzymujemy początkowym potencjałem obiekt lub rubież, to łatwo można osiągnąć punkt kulminacji w obronie. W wyniku czego następuje utrata zdolności bojowej obrońcy. Czas utrzymywania obiektu lub rubieży w obronie, warunkowany jest następnymi działaniami. Jeżeli zbyt wcześnie zostanie opuszczona rubież obrony, wówczas mogą stać się niemożliwe późniejsze działania. W działaniach opóźniających czas spełnia podobną funkcję jak w działaniach obronnych. Nie można, zbyt wcześnie lub zbyt późno opuszczać rubieży opóźniania. Opóźnianie powinno wyrobić przekonanie w przeciwniku, że jest to obrona zawczasu zorganizowana. W interpretacji celu opóźniania czas postrzegany jest jako efekt działań opóźniających. Jeżeli spowolnimy natarcie przeciwnika do poziomu poniżej zaplanowanych jego oczekiwań, to można postawić tezę, że w tym aspekcie cel został osiągnięty. Czas postrzegany jest jako wartość niezbędna do stworzenia głównego zgrupowania obronnego oraz przygotowania obszaru do obrony. Jeżeli przeciwnik będzie spowalniany w czasie niezbędnym na realizację zadań przygotowania głównego obszaru obrony i sił go broniących, to dopiero wówczas teza o skuteczności działań opóźniających jest w pełni zasadna.

3. Opóźnianie w operacjach obronnych

3.1. Istota i etapy operacji obronnych

„Operacja obronna to proces działań zorganizowanych, przygotowanych i prowadzonych w konfrontacji z przewagą i inicjatywą przeciwnika. Stanowi skoordynowany układ celowych przedsięwzięć zmierzających do efektywnego i racjonalnego przeciwstawienia się w czasie i przestrzeni działaniom zaczepnym przeciwnika w aspekcie osiągnięcia, określonych lub narzuconych celów działań.”¹⁸ Celem głównym operacji obronnej jest zatrzymanie operacji zaczepnej przeciwnika oraz stworzenie warunków do zmiany rodzaju działań. W grupie celów szczegółowych operacji obronnych wyróżnia się: utrzymanie bronionego obszaru, zerwanie operacji zaczepnej przeciwnika, zmuszenie przeciwnika do zmiany rodzaju działań, stworzenie warunków do prowadzenia działań zaczepnych. Cele szczegółowe postrzegane są, jako to, co powinno być uznane jako *stan końca operacji*.¹⁹

W teorii sztuki wojennej postrzegane są dwa rodzaje operacji obronnych: o charakterze pozycyjnym i manewrowym. W każdej z nich, ze względu na osiągane cele szczegółowe i sposób działania obrońcy inaczej postrzegane są działania opóźniające. W każdej z wyróżnionych operacji działania opóźniające spełniają inną rolę w systemie obrony. Mogą być postrzegane jako działania *zamierzone* lub *wymuszone*. Opóźnianie, jako działanie zamierzone wynika z idei prowadzenia operacji obronnej. Determinuje obrońcę do takiego działania, które jest skuteczne w aspekcie planu operacji. Natomiast opóźnianie wymuszone wynika z nieprzewidzianego rozwoju sytuacji operacyjno-taktycznej, w której jest jedynym racjonalnym działaniem zapobiegającym rozbiciu własnych wojsk. Opóźnianie wymuszone pozwala realizować cele częściowe operacji obronnej w ograniczonym zakresie. Działanie obrońcy, pomimo

¹⁸ R. Bojarski, *Operacja obronna*, Warszawa, AON 1999, s.18.

¹⁹ „Stan końca operacji jest definiowany jako polityczna i/lub militarna sytuacja, która powinna zaistnieć z chwilą, gdy operacja zostaje zakończona na korzystnych układach. Stan końca powinien zostać określony jeszcze przed jej rozpoczęciem. W skali operacyjnej stan końca operacji, związany jest z zaplanowanym poziomem osiągnięcia celu operacji obronnej, (...). Tamże, s.16.

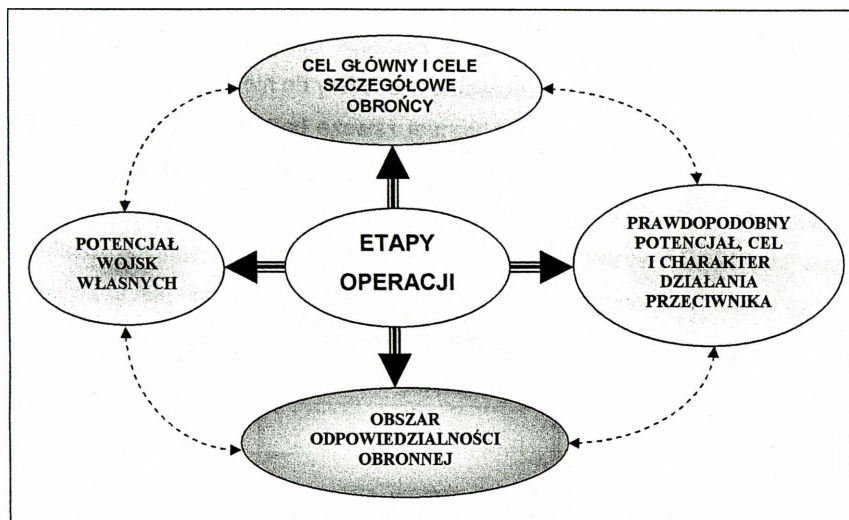
trudnej sytuacji operacyjno-taktycznej nadal determinowane jest osiągnięciem celu operacji.

W każdej operacji ze względu na specyfikę działania lub cele szczegółowe można wyodrębnić jej etapy. ***Wnioski z analizy celu operacji obronnej oraz obszaru odpowiedzialności pozwalają prognozować liczbę i treść zadaniową jej etapów.*** W aspekcie ocenianego rozwoju sytuacji i adekwatnego do niej planu, można wyróżnić etapy: ***opóźnianie, zatrzymanie i wyrzucenie przeciwnika*** z rejonu włamania. Etap opóźniania, realizowany będzie w strefie osłony na początku operacji, natomiast dwa pozostałe etapy mogą powtarzać się cyklicznie. Ze względu na inny cel szczegółowy lub uwarunkowania obszaru odpowiedzialności, w którym nie jest możliwe (lub niecelowe) prowadzenie działań opóźniających przez wydzielone siły. W operacji obronnej mogą wystąpić dwa etapy: ***zatrzymanie oraz wyrzucenie przeciwnika z rejonu włamania.*** Wynika stąd, że ***etapy prowadzenia operacji nie można traktować jak procedury doktrynalnego działania. Należy postrzegać je w relacji do celu głównego i konieczności osiągnięcia celów szczegółowych, w aspekcie warunków fizyczno-geograficznych oraz potencjału i prawdopodobnego celu działania przeciwnika.***

W operacji obronnej o charakterze manewrowym, ze względu na jej istotę, działania opóźniające są jej nierozłącznym elementem. Jako działania zamierzone mogą występować w strefie osłony i głównym obszarze obrony. Ze względu na cel operacji obronnej, właściwości obszaru odpowiedzialności oraz prawdopodobny charakter działania przeciwnika, można wyróżnić różne etapy prowadzenia operacji. Do standardowych etapów ze względu na cel główny można zaliczyć: ***opóźnianie, ukierunkowanie, zatrzymanie oraz rozbięcie przeciwnika w obszarze włamania.*** Działania opóźniające będą spełniały główną rolę w etapie opóźniania oraz zatrzymania. Wynika stąd, że działania opóźniające mogą być traktowane jako ***etap operacji*** lub jako ***faza jej etapu.***

Z powyższych rozważań wynika, iż nie jest celowo określać doktrynalnie liczbę i rodzaj etapów w operacjach obronnych. Ich liczba i charakter determinowany jest wieloma czynnikami. Za jeden z wielu czynników sprawczych

liczby i charakteru etapów operacji celowo jest postrzegać: cel główny i cele szczegółowe, cechy obszaru odpowiedzialności, posiadany potencjał oraz prawdopodobny potencjał, cel i charakter działania przeciwnika (rys. 3.1.1).

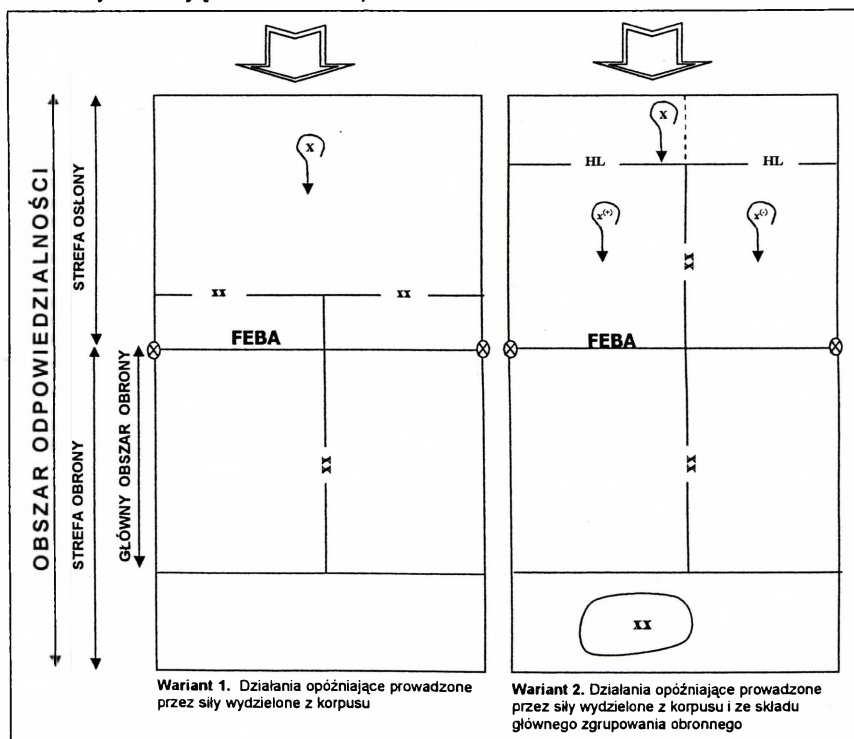
Rysunek 3.1.1. Czynniki determinujące liczbę i charakter etapów w operacji

O charakterze etapów i ich liczbie decydują również relacje zachodzące pomiędzy głównymi czynnikami. Pomimo to, że relacje zawsze mają podobny charakter, to jednak ich wynik za każdym razem ze względu na zmienne wartości czynników jest inny. Stąd podczas wyodrębniania etapów operacji, należy posługiwać się wnioskami z warunków ich prowadzenia, a nie przesłankami doktrynalnymi.

3.2. Opóźnianie jako etap operacji obronnej

Spowalnianie przeciwnika, jako zamierzone działania mogą być prowadzone w etapie opóźniania oraz ukierunkowania. Oznacza to, że celem tych etapów nie jest pobicie przeciwnika, a zyskanie czasu kosztem stopniowej utraty terenu lub skierowanie przeciwnika w obszary do niego niekorzystne.

Etap opóźniania w operacji obronnej zawsze będzie miał charakter zamierzony. W strukturze odpowiedzialności obronnej realizowany będzie w strefie osłony (rys. 3.2.1). W przypadku prowadzenia działań opóźniających przez korpus zwykle nie występuje konieczność realizacji takich samych działań przez główne siły obrony (rys.3.2.1. - wariant 1). Determinowane jest to zwykle głębokością obszarów odpowiedzialności. Wówczas siły główne w swojej strefie osłony realizują zadania ubezpieczenia.

Rysunek 3.2.1. Miejsce sił opóźniania w strukturze obszaru odpowiedzialności obronnej - wariant

W przypadku przydzielenia obszarów odpowiedzialności głównym siłom obrony bezpośrednio od przedniej granicy odpowiedzialności obronnej korpusu oznacza to, że główny ciężar prowadzenia działań opóźniających należy do ich kompetencji. W wyjątkowych sytuacjach dowódca korpusu może skierować część swoich sił w obszar odpowiedzialności, innych związków taktycznych lub oddziałów z zadaniem prowadzenia działań opóźniających (rys.3.2.1 - wariant 2). Wówczas wymagane jest określenie linii przejścia odpowiedzialności pomiędzy siłami wydzielonymi przez dowódcę korpusu i głównymi siłami obrony. Etap działań opóźniających prowadzony jest wówczas do przedniej granicy głównego obszaru obrony. W realizacji tego etapu uczestniczą siły dowódcy korpusy skierowane do strefy osłony oraz wydzielone siły ze składu głównych sił obrony.

W tak przedstawionych wariantach cel działań opóźniających służy innym przedsięwzięciom i inaczej jest definiowany. W wariantcie pierwszym można sądzić, że celem głównym jest zyskanie czasu na dotarcie sił głównych w obszar odpowiedzialności korpusu i odpowiednie przygotowanie go. W wariantcie drugim, można sądzić, iż celem działań opóźniających jest zyskanie czasu na odpowiednie przygotowanie głównego obszaru obrony. Niezależnie od różnic, czemu służą działania opóźniające, cel główny wynika z idei ich prowadzenia. Natomiast celem szczegółowym etapu opóźniania w operacji może być:

- rozpoznanie głównego kierunku uderzenia przeciwnika i jego sił;
- wprowadzenie w błąd przeciwnika, co do rozmieszczenia głównego obszaru obrony;
- ***zyskanie czasu niezbędnego na przygotowanie głównego obszaru obrony oraz broniących go sił.***

Głównym kryterium pozwalającym wyodrębnić etap działań opóźniających jest sposób rozegrania operacji obronnej. Jeżeli w procedurach rozegrania operacji uwzględniamy działania opóźniające i przypisujemy im istotny do osiągnięcia cel cząstkowy, to jest to działanie zamierzone. Każde działanie

zamierzone determinowane jest: celem, procedurami działania oraz przydzielonym potencjałem do jego realizacji.

Etap działań opóźniających w operacji mogą realizować wydzielone do tego zadania siły korpusu w wyznaczonym obszarze odpowiedzialności lub wydzielone ze składu głównych sił obrony (zob., rys. 3.2.1). Siły przeznaczone do prowadzenia działań opóźniających powinny posiadać swobodę działania. Warunkiem swobody działania jest posiadanie adekwatnych sił do zadań. Określenie sił do działania w strefie osłony warunkowane jest:

- celem ich działania;
- wielkością i cechami geograficznymi strefy osłony;
- potencjałem i prawdopodobnym charakterem działania przeciwnika.

Jeżeli obszar opóźniania jest zbyt mały wówczas odwrotnie proporcjonalnie do niego powinny być przydzielone siły. Oznacza to, że **czynnik przestrzeżenia, niezbędny do realizacji działań opóźniających został zrekompensowany większymi siłami**. Czynnikiem rekompensującym niedobór sił w strefie osłony jest również charakter środowiska prowadzenia walki. W strefie osłony, w której są trudne warunki do prowadzenia działań zaczepnych można zyskać na czasie poprzez umiejętne wykorzystanie jego walorów. Cel działań własnych, charakter środowiska i prawdopodobny potencjał przeciwnika determinują skład sił przeznaczonych do prowadzenia działań opóźniających. W opóźnianiu przeciwnika, jednym z najbardziej oczekiwanych efektów działania jest czas. Aby zdobyć czas, potrzebne jest takie działanie, które skutecznie będzie absorbowало potencjał i działanie przeciwnika. Oznacza to, że siły zadaniowe muszą być aktywne i posiadać autonomię oraz swobodę działania w osiąganiu celu opóźniania.

Opóźnianie postrzegane jako etap operacji charakteryzuje się zamierzonym działaniem. Jest przygotowane i prowadzone w myśl idei planu operacji. Etap działań opóźniających osiągnie swój zamierzony cel główny, jeżeli przeciwnik będzie spowalniany w takim czasie, ile potrzeba siłom głównym na zajęcie i przygotowanie głównego obszaru obrony. Głównym kryterium osiągnięcia celu etapu opóźniania jest czas. W działaniach opóźniających celu głów-

nego nie można utożsamiać z warunkami zwycięstwa w walce zbrojnej, bo nie to jest głównym zadaniem tego etapu. Nie można pobić silniejszego przeciwnika, co najwyżej można skutecznie przeszkadzać mu w osiąganiu jego celów. Spowalnianie przeciwnika następuje nie w wyniku zadawanych mu strat materialnych, ale przede wszystkim poprzez ciągłe zatrzymywanie go i zmuszanie do przyjmowania ugrupowania bojowego. Poprzez takie działanie, przeciwnik traci tempo swoich działań.

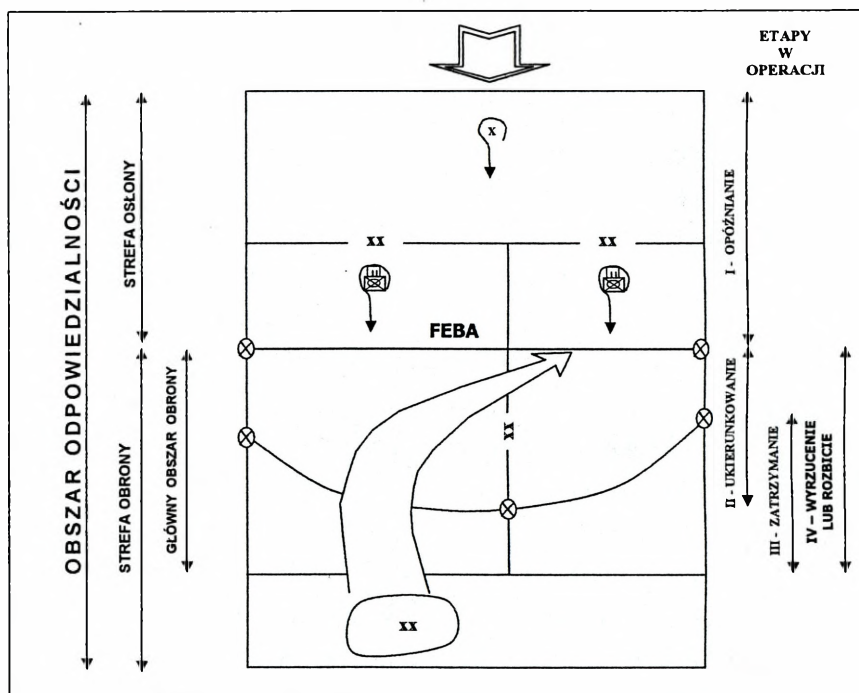
Jednym z warunków osiągnięcia celu etapu działań opóźniających jest zachowanie potencjału sił prowadzących działania opóźniające do działań następnych. Ważne jest unikanie starć rozstrzygających, w których przeciwnik posiadałby zawsze przewagę materialną. Natomiast należy doprowadzać do starć rozstrzygających, w których posiada się przewagę sytuacyjną. W działaniach opóźniających można bardzo szybko, poprzez incydentalne zwycięstwa, osiągnąć kulminację. Oznacza to, że przeciwnik osiągnie swój cel, ponieważ potrafi obniżyć potencjał obrońcy i wyeliminował jego siły prowadzące działania opóźniające z późniejszych działań. Wynika stąd, że w etapie opóźniania nie jest zasadne doprowadzanie do starć rozstrzygających, ponieważ nawet w wyniku epizodycznych zwycięstw znacznie obniża się własny potencjał.

Opóźnianie jako etap operacji zostaje zakończone z chwilą przejęcia odpowiedzialności prowadzenia walki z przeciwnikiem przez siły w głównym obszarze odpowiedzialności obronnej. Zwykle będzie to miało miejsce przed przednim skrajem głównego obszaru obrony. ***Cel etapu działań opóźniających zostanie osiągnięty, jeżeli działanie przeciwnika zostało spowolnione do oczekiwanego poziomu czasu, miejsca i efektu poniesionych przez niego strat przy zachowaniu zdolności bojowej przez zgrupowanie opóźniające.***

Etap ukierunkowania w operacji obronnej może być realizowany w głównym obszarze obrony (rys. 3.2.2). Celem tego etapu jest rozłożenie potencjału przeciwnika w przestrzeni i skierowanie jego głównych sił w obszary niedogodne, przygotowane do zatrzymania jego natarcia. Różnica pomiędzy

zadaniami etapu opóźniania i ukierunkowania nie polega na sposobie działania, a na interpretacji celów szczegółowych służących innemu celowi etapu. W etapie opóźniania chodziło o zyskanie czasu na przygotowanie głównego obszaru obrony i sił go broniących. Natomiast w etapie ukierunkowania chodzi o:

- ukierunkowanie działania przeciwnika w obszary do niego niedogodne;
- rozłożenie jego potencjału w przestrzeni;
- przedwczesnego użycia jego odwodów;
- stworzenia warunków do zatrzymania głównego zgrupowania uderzeniowego przeciwnika.

Rysunek 3.2.2. Usytuowanie etapów w funkcjonalnych obszarach odpowiedzialności - wariant

W etapie ukierunkowanie zaangażowane są zwykle większe siły niż w etapie opóźniania. Wymagana jest większa ich aktywność, która powinna zmusić przeciwnika do rozpraszania swego potencjału. W końcowym efekcie tego etapu po ukierunkowaniu przeciwnika w obszary do niego niedogodne

powinien on wprowadzić swoje odwody do bitwy. W wyniku tego przeciwnik zmuszony jest zaangażować swoje wszystkie siły, aby nie stracić możliwości osiągnięcia własnego celu. Taka sytuacja dla obrońcy jest korzystna, ponieważ przeciwnik zmuszony jest do wprowadzenia swoich odwodów wcześniej niż planował. Na przełomie etapu ukierunkowania i zatrzymania przeciwnik traci swobodę działania poprzez angażowanie swoich sił głównych wraz z odwodami. Siły wycofywane z jego pierwszego rzutu do odwodu nie przedstawiają większej wartości przed odtworzeniem zdolności bojowej. Jest to korzystny moment do wykonania przeciwuderzenia i rozbicia przeciwnika w obszarze włamania. Wynika stąd, że podobnie jak w etapie opóźniania następuje zamierzona i stopniowa utrata terenu, ale w zamian za zaangażowanie całości sił przeciwnika i rozłożenia ich tak w terenie, aby nie było możliwe osiągnięcie przez nie przewagi sytuacyjnej. Przewaga sytuacyjna zawsze powinna być po stronie aktywnego obrońcy. Główną przesłanką etapu opóźniania i ukierunkowania jest posiadanie przez siły spowalniające przewagi sytuacyjnej, przy ciągłej przewadze ilościowej przeciwnika. Etapy opóźniania i ukierunkowania bezpośrednio stwarzają warunki do zatrzymania przeciwnika w głównym obszarze obrony i podporządkowane są idei pobicia jego sił poprzez wykonanie przeciwuderzenia. Teza, że poprzez działania obronne nie można osiągnąć pozytywnego celu walki zbrojnej - rozbić przeciwnika jest zasadna, jeżeli obrona jest pasywna. W przypadku obrony aktywnej kreowany jest jej przebieg. Zakończony nie tylko zatrzymaniem przeciwnika, ale rozbiciem jego sił lub zmuszeniem ich do zmiany rodzaju działań.

Etapy w operacji są wyrazem osiągania celów częściowych, które mają istotny wpływ na realizację celu głównego. Liczba i rodzaj etapów, warunkowany jest sposobem realizacji zadania obronnego. W określaniu etapów nie należy kierować się przesłankami doktrynalnymi, a tylko założeniami skutecznego działania, to jest takiego, które pozwoli osiągnąć cel główny w danej sytuacji operacyjno-taktycznej.

3.3. Opóźnianie jako jedna z faz etapu operacji

Opóźnianie jako faza etapu operacji może mieć charakter wymuszony i zamierzony. Faza opóźniania o charakterze wymuszonym będzie miała miejsce w sytuacji przewagi materialnej i wzrastającej przewagi sytuacyjnej przeciwnika. Oznacza to, że w danym etapie lub w jego fragmentach obrońca traci skuteczność w osiąganiu swoich celów. Poprzez opóźnianie próbuje utrzymać i zdobyć przewagę sytuacyjną, której efektem zamierza wpływać na realizację celów operacji. Działania wymuszone wynikają z niekorzystnego rozwoju sytuacji operacyjno-taktycznej w etapie operacji. Jeżeli działania rozwijają się w kierunku niezgodnym z zaplanowanym i obrońca traci swobodę działania to oznacza, że opóźnianie w fazie rozwoju etapu ma charakter wymuszony. Jeżeli w etapie operacji, zaplanowane są fazy opóźniania, to można uznać, iż jest to działanie zamierzone.

W aspekcie skuteczności, nawet jeżeli działania opóźniające nie były planowane, a sytuacja operacyjno-taktyczna wymaga takich działań, to są to działania zamierzone. Należy sądzić, że działanie, w którym nie traci się przewagi sytuacyjnej, a wzmacnia się jest działanie zamierzonym. Ponieważ w efekcie tych działań następuje wzmocnienie, a nie osłabienie przewagi. Pomimo to, że nie jest ujęte w pierwotnym planie operacji, powinno być postrzegane jako zamierzone, ponieważ posiada cechy skuteczności. Wynika stąd, że ***głównym determinantem, zamierzonego lub wymuszonego działania jest skuteczność adekwatna do danej sytuacji.*** Głównym determinantem zamierzonych i wymuszonych działań opóźniających jest sprawność osiągania celu. Natomiast z punktu formalnego kryterium uzupełniającym jest ujęcie danego sposobu działania w planach operacji, wydzieleniu sił i środków do jego realizacji i postawienie adekwatnych zadań.

Opóźnianie, jako zamierzona faza etapu operacji najczęściej będzie występowało w operacji o charakterze manewrowym. W tym typie operacji operowanie przewagą sytuacyjną pozwala doprowadzić przeciwnika nie tylko do utraty jego przewagi sytuacyjnej, ale i przewagi materialnej. W etapie: ***zatrzy-***

mania i wyrzucenia lub rozbicia przeciwnika celowo stwarzane są symptomy jego powodzenia operacyjnego. Przeciwnik angażuje swoje siły na różnych kierunkach rozpraszając swój potencjał. Zaczyna tracić przewagę nie ze względu na poniesione straty materialne, ale przede wszystkim ze względu na niekorzystne położenie.

Faza opóźniania może występować wielokrotnie we wszystkich etapach operacji. W etapie ukierunkowanie, realizowana może być w głównym obszarze obrony w operacjach o charakterze manewrowym. W takiej sytuacji ma charakter zamierzony, ponieważ poprzez cykliczne lub sekwencyjne działanie doprowadza do realizacji planu operacji. Zadaniem faz opóźniania w tym etapie będzie elastyczne działanie sprowadzające przeciwnika w takie obszary, w których obrońca jest przygotowany do jego ostatecznego zatrzymania. Istotą działania obrońcy w tym etapie jest czasowe zatrzymywanie przeciwnika i zmuszanie go do rozpraszania swojego wysiłku.

W etapie zatrzymania i wyrzucenia lub rozbicia przeciwnika fazy opóźniania najczęściej będą miały charakter zamierzony. Przeciwnik, czołowymi oddziałami głównego zgrupowania uderzeniowego będzie dążył do rozwijania swojego powodzenia w różnych kierunkach. Poprzez opóźnianie zamierzone na wybranych kierunkach, stwarzany jest mylny obraz jego przewagi sytuacyjnej. Przeciwnik angażuje nowe siły w nadziei rozwinięcia powodzenia na kierunkach wskazywanych rozwojem sytuacji przez obrońcę. Rozprasza swój potencjał i zaczyna tracić przewagę materialną na kierunkach do niego istotnych. Oznacza to również, że *w wyniku złudnych sukcesów taktycznych zaczyna tracić operacyjne widzenie problemu. Pozwolił swoimi działaniami zaczepnymi „sterować” obrońcy.* W wyniku rozpraszania i aktywnego absorbowania potencjału przeciwnika obrońca zwiększa swoją przewagę sytuacyjną.

Analiza zamierzonych i wymuszonych faz opóźniania wskazuje na ich podobieństwa. *Czym różni się spowalnianie przeciwnika w etapie opóźniania i ukierunkowania od spowalniania go w fazach innych etapów?* Podstawowa różnica wynika z celu etapu lub jego faz. Celem etapu opóźnianie jest spowol-

nienie przeciwnika, poprzez zatrzymanie jego awangard i zmuszenie go do rozwijania sił głównych. Zyskujemy czas do przygotowania się własnych sił kosztem stopniowej i zamierzonej utraty terenu. Jednocześnie siły opóźniające unikają stoczenia starć rozstrzygających.

Celem etapu ukierunkowania jest rozpraszanie i skierowanie przeciwnika w obszary do niego niedogodne, kosztem stopniowej i zamierzonej utraty terenu. Istotą jest „sterowanie” działaniami przeciwnika poprzez sytuacje taktyczne.

Celem zamierzonych faz opóźniania w etapie zatrzymania i wyrzucenia lub rozbicia przeciwnika jest poprzez aktywne działania zaangażowanie całości jego sił i poprzez operowanie przewagą sytuacyjną pozbawienie go przewagi materialnej.

Celem wymuszonych faz opóźniania jest dążenie do zachowania przewagi sytuacyjnej w wyniku niekorzystnego rozwoju sytuacji operacyjno-taktycznej.

Działania opóźniające realizowane w etapach operacji i ich fazach służą zachowaniu własnej swobody działania i skutecznego oddziaływania na cel etapu operacji.

4. Sposoby prowadzenia opóźniania

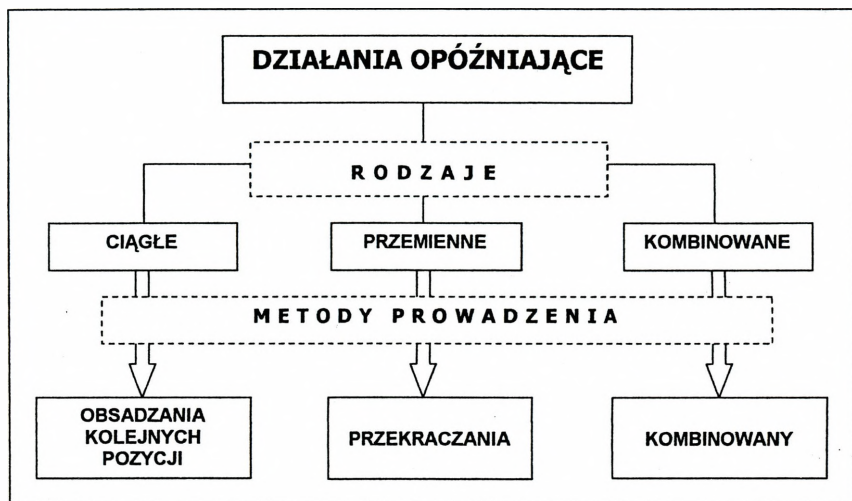
Opóźnianie tak jak każde zorganizowane działanie kieruje się wypracowanymi sposobami działania, które wynikają głównie z doświadczeń wojennych. Sposób opóźniania to metodycznie przygotowane i prowadzone spowalnianie przeciwnika, warunkowane: **celem, czasem, siłami i obszarem działania**. W literaturze przedmiotu wyróżnia się metody opóźniania: **obsadzania kolejnych pozycji; przekraczania i kombinowaną**.²⁰ Wybór metody prowadzenia działań opóźniających wynika z sytuacji operacyjno-taktycznej.

Podstawowym warunkiem działania zorganizowanego jest cel. Cel warunkowany jest tym, co pragniemy osiągnąć w wyniku spowalniania przeciwnika. Każdy cel działania, determinowany jest czasem oraz warunkami zewnętrznymi jego osiągania. Globalnym celem działań opóźniających jest spowolnienie działania przeciwnika, w czasie niezbędnym do zorganizowania przyszłych działań przez siły główne. W relacji do zewnętrznych warunków jego osiągania i poniesionych nakładów powstaje metoda ich prowadzenia. Relacje pomiędzy warunkami i celem prowadzonych działań określają wielkość nakładów koniecznych do osiągnięcia celu. Chodzi o to, aby działanie było skuteczne. Skuteczność polega na tym, że robi się to, co w danej chwili zbliża nas do osiągnięcia celu. Na skuteczność prowadzonych działań opóźniających również wywiera wpływ ich organizacja, wyrażana w procedurach przygotowania i prowadzenia działań.

Opóźnianie może być realizowane kierunkowo lub przestrzennie. Zwykle w strefie osłony realizowane jest kierunkowo, ponieważ takie jest działanie awangard przeciwnika. Sposób prowadzenia działań przez przeciwników uczestników walki zbrojnej wynika z relacji ich celów i sposobów ich osiągania. W przypadku prowadzenia klasycznej operacji obronnej w strefie obrony działania opóźniające będą realizowane przestrzennie, ponieważ przeciwnik będzie prawdopodobnie działał adekwatnie do sposobu realizacji zadań przez obrońcę. Wynika stąd, że sposoby prowadzenia działań opóźniających warun-

²⁰ Zob., Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające*, Warszawa, Bellona 1996, s. 60.

kowane są również znaczeniem funkcjonalnego obszaru obrony i taktyką działania przeciwnych stron. Niezależnie od uwarunkowań przeciwnik może być opóźniany w sposób ciągły, przemienny i kombinowany (rys. 4.1).

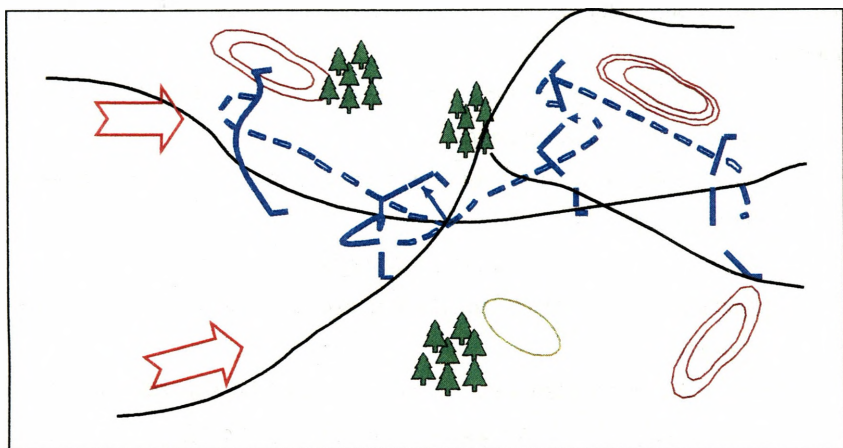
Rysunek 4.1. Rodzaje i metody prowadzenia działań opóźniających

Źródło: Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające*, Warszawa, Bellona 1996, s. 60.

Proponowane sposoby prowadzenia działań opóźniających determinowane są metodą opuszczania i zajmowania kolejnych rubieży. Natomiast w metodzie działania należałoby widzieć nie tylko sposób opuszczania i zajmowania rubieży, ale również postępowanie umożliwiające skuteczne spowalnianie przeciwnika. Tak definiowana metoda wskazuje tylko na obronny charakter opóźniania przeciwnika. Stąd w tym przypadku zasadne jest przyjęcie określenia mówiącego o sposobach opuszczania i zajmowania rubieży opóźniania. W idei opóźniania, ważny jest sposób postępowania umożliwiający nie tylko zmianę rubieży.

Zmiana rubieży, opóźniania metodą **obsadzania kolejnych pozycji** (rys. 4.2) polega na tym, że opóźniające oddziały znajdują się przez cały czas w styczności z przeciwnikiem. Prowadzą walkę z przeciwnikiem na kolejnych

pozycjach opóźniania. „W czego efekcie opóźnianie jest realizowane permanentnie przez ten sam szczebel organizacyjny na kolejnych pozycjach.”²¹

Rysunek 4.2. Opóźnianie sposobem obsadzania kolejnych pozycji

Źródło: J. Zieliński, W. Kaczmarek, J. Knetki, *Podstawy teoretyczne operacji opóźniających*, Warszawa, AON 2000, s.74.

Prowadzenie opóźniania ciągłego wymaga przyjęcia odpowiedniego ugrupowania przez taktyczne zgrupowanie zadaniowe. Siły główne zaangażowane są w walce, ale dowódca zgrupowania powinien zawsze posiadać odwód. Spowalnianie ciągle ze względu na warunki zajmowania kolejnej rubieży opóźniania, realizowane jest w bezpośrednim kontakcie bojowym z przeciwnikiem. Analiza charakteru współczesnego i przyszłego pola walki wskazuje, że te uwarunkowania nie będą sprzyjały stosowaniu tego sposobu opóźniania. Ze względu na ciągły kontakt bojowy ta metoda posiada więcej wad niż zalet. Zaletą jest to, że można przy ograniczonym składzie grupy taktycznej posiadać więcej relatywnie sił do spowalniania przeciwnika na pierwszej rubieży. Ale wady zaczynają się ujawniać, kiedy należy zająć kolejną rubież opóźniania w bezpośredniej styczności bojowej. Gdy przeciwnik zorientuje się, że wojska broniące się opuszczają rubież obrony przejdzie do kontynuowania natarcia. Jego działania zaczepne mogą przerodzić się w pościg. Taki

²¹ J. Zieliński, W. Kaczmarek, J. Knetki, *Podstawy teoretyczne operacji opóźniających*. "OPÓŹNIANIE", Warszawa, AON 2000, s.73.

rozwój sytuacji byłby niekorzystny. Wojska opóźniające nie będą posiadały takiego potencjału, aby skutecznie powstrzymać przeciwnika poza przygotowanymi rubieżami. Stąd konieczność odtwarzania i ciągłego utrzymywania odwodu.

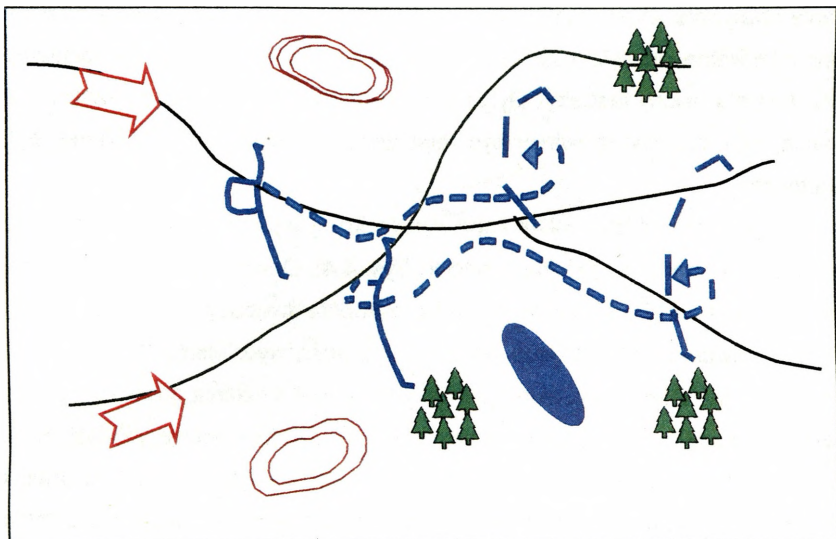
Do słabych stron opuszczania i zajmowania rubieży opóźniania sposobem kolejnego obsadzania należy zaliczyć:

- zajmowanie kolejnej rubieży w bezpośrednim kontakcie bojowym z przeciwnikiem;
- brak czasu na zorganizowanie obrony czasowej na kolejnej rubieży;
- płytkość ugrupowania warunkowana składem zadaniowej grupy taktycznej;
- możliwość przerodzenia się działań opóźniających w ciągłe wycofanie;
- brak swobody działania w zajmowaniu kolejnej rubieży;
- otwarte skrzydła, pozwalające przeciwnikowi wyprzedzać wojska opóźniające.

Wybór tej metody zajmowania rubieży opóźniania jest zasadny, jeżeli opóźnianie jest realizowane na 1-2 rubieżach. W przypadku opóźniania przeciwnika na wielu rubieżach ta metoda jest mało skuteczna, ponieważ może doprowadzić do uwikłania się sił opóźniających w rozstrzygające starcia.

Prowadzenie spowalniania metodą zajmowania kolejnej rubieży opóźniania **sposobem przekraczania** (rys. 4.3) wymaga posiadania dwóch zgrupowań opóźniania na tym samym kierunku lub ugrupowania w dwa rzuty. Sposób wzajemnego ubezpieczania się podczas zmiany rubieży opóźniania jest taki sam w jednym i drugim przypadku. Polega to na wycofaniu się z dotychczas zajmowanej rubieży opóźniania i ostatecznym oderwaniu się od przeciwnika po przekroczeniu, kolejnej rubieży, którą zajmuje drugi rzut lub inne zgrupowanie opóźniające. Po przejęciu odpowiedzialności spowalniania przeciwnika przez kolejne zgrupowanie wojska zajmują kolejną rubież opóźniania bez kontaktu bojowego z opóźnianym zgrupowaniem lądowym przeciwnika. Taki sposób zmiany rubieży opóźniania pozwala zorganizować obronę kolejnej rubieży i odtworzyć zdolność bojową. Co w przypadku zajmowania rubieży

opóźniania w sposób ciągły jest utrudnione ze względu na bezpośrednie działanie przeciwnika. W czasie, gdy jedno ze zgrupowań powstrzymuje natarcie, drugie przygotowuje obronę kolejnych rubieży.

Rysunek 4.3. Opóźnianie sposobem przekraczania

Źródło: J. Zieliński, W. Kaczmarek, J. Knetki, *Podstawy teoretyczne operacji opóźniających*, Warszawa, AON 2000, s.75.

Po zrealizowaniu zadań na bronionej rubieży, zgrupowanie wycofuje się w głąb strefy osłony. Przekracza rubież bronioną przez inne zgrupowanie i obsadza następną rubież w głębi. Zaletą tego sposobu jest głębokość ugrupowania bojowego, która umożliwia dużą swobodę działania i stosowanie różnych form walki. Do zalet tego sposobu zajmowania rubieży opóźniania zalicza się:

- możliwość wzajemnego ubezpieczania się przez zgrupowania opóźniające;
- możliwości stosowania różnych sposobów i rodzajów prowadzenia walki;
- ułatwione wychodzenie z walki poszczególnych zgrupowań;
- obsadzanie kolejnych rubieży bez kontaktu bojowego ze zgrupowaniem lądowym przeciwnika;

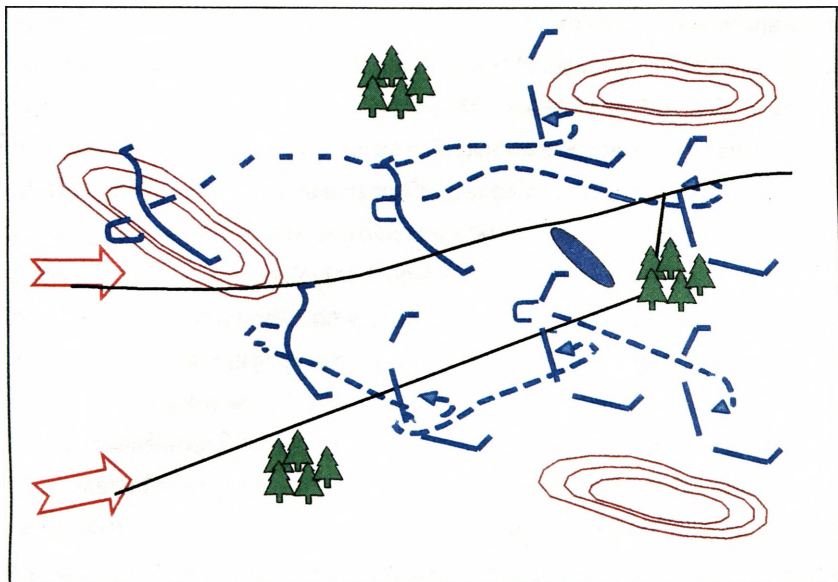
- możliwość odtworzenia zdolności bojowej;
- utrudnione okrążenie przez przeciwnika.²²

Do słabszych stron tego sposobu, można zaliczyć konieczność posiadania relatywnie większych sił w strefie osłony. Siły w strefie osłony powinny być adekwatne do celu i zewnętrznych warunków prowadzenia opóźniania. Jeżeli strefa osłony jest zbyt płytka w stosunku do niezbędnego czasu opóźniania, wówczas siły powinny być relatywnie większe, aby opóźnianie było skuteczne.

Sposób kombinowany zajmowania kolejnej rubieży opóźniania polega na połączeniu dwóch poprzednich (rys. 4.4). Dowódca posiada swobodę decydowania i dąży do wywalczenia i utrzymania swobody działania. Ze składu zgrupowania zadaniowego istnieje możliwość wydzielenia dwóch rzutów oraz odwodu. Posiadając swobodę decydowania i działania dowódca zgrupowania opóźniającego może w zależności od sytuacji operacyjno-taktycznej stosować taki sposób, który jest skuteczny. Pozwala to również racjonalnie wykorzystać posiadany potencjał w zależności od sytuacji. Swoboda decydowania i działania pozwala przenosić punkt ciężkości działań opóźniających na kierunki istotne z punktu osiągnięcia ich celu. Z kierunków mniej aktywnych, można skierować część sił na kierunki zagrożone lub wymagające większej aktywności w opóźnianiu. Pozwala to prowadzić opóźnianie bardziej aktywnie. Co powoduje, iż przeciwnik przekonany jest, że wojska z nim walczące nie opóźniają, a prowadzą aktywną obronę. Niezależnie od przyjętego sposobu zajmowania kolejnej rubieży opóźniania, wojska spowalniające przeciwnika powinny prowadzić działania manewrowe, stosować różne sposoby i rodzaje prowadzenia walki. Powinny posiadać swobodę działania, która warunkowana jest ich możliwościami bojowymi. Zmiana rubieży opóźniania powinna odbywać się w sposób zamierzony i ubezpieczony, nie tylko od działania naziemnego przeciwnika. Zgrupowanie taktyczne realizujące zadania spowalniania

²² Por., J. Zieliński, W. Kaczmarek, J. Knetki, Podstawy teoretyczne operacji opóźniających. "OPÓŹNIANIE", Warszawa, AON 2000, s.72-77.

przeciwnika powinno posiadać autonomiczność, która gwarantuje mu swobodę działania w sytuacjach niestandardowych.

Rysunek 4.4. Opóźnienie sposobem kombinowanym

Źródło: J. Zieliński, W. Kaczmarek, J. Knetki, *Podstawy teoretyczne operacji opóźniających*, Warszawa, AON 2000, s. 77.

Autonomiczność polega na posiadaniu i dysponowaniu takimi środkami, które są adekwatne do realizowanego zadania. Zadaniowe zgrupowanie taktyczne prowadzące opóźnianie powinny być samodzielne pod względem realizacji zadań inżynierskich, bezpośredniego wsparcia ogniowego, obrony przeciwołtniczej i zabezpieczenia logistycznego. Niezwykle istotne w prowadzeniu aktywnych działań opóźniających jest posiadanie autonomicznego rozpoznania w strefie bezpośrednich działań. Pozwala to ubiegać przeciwnika w jego działaniach. Nie pozwala na przedwczesne opuszczanie rubieży opóźniania oraz na uwikłanie się w starcia rozstrzygające.

Istotne znaczenie podczas prowadzenia działań opóźniających ma właściwe użycie posiadanych sił i środków walki. Zasadniczą rolę w działaniach opóźniających odgrywają wojska zmechanizowane i pancerne, które z reguły wykonują podstawowe zadania. Ich siła ognia pozwala skutecznie oddziaływać

na przeciwnika, a duże możliwości manewrowe pozwalają im na wykonanie sprawnego manewru na kolejną rubież. W działaniach opóźniających wojska zmechanizowane i pancerne powinny być wspierane przez wojska aeromobilne i lotnictwo wojsk lądowych. Wojska aeromobilne są w stanie prowadzić samodzielne działania opóźniające. Ich działania polegają na wykonaniu rajdów na kluczowe obiekty w ugrupowaniu przeciwnika. Mogą również spełniać rolę odwodu wojsk prowadzących działania opóźniające w strefie osłony. Natomiast wsparcie lotnictwa wojsk lądowych powinno polegać na realizacji zadań powietrznego odwodu przeciwpancernego i inżynieryjnego. Użycie odwodu powietrznego pozwala zatrzymać przeciwnika na kierunkach nie bronionych, ułatwia oderwanie się wojsk wycofujących na kolejną rubież opóźniania, zwiększa możliwości bojowe na bronionej rubieży. Do realizacji zadań bezpośredniego wsparcia ogniowego zgrupowanie opóźniające powinno posiadać artylerię włączoną w jego struktury. Powinno również otrzymywać wsparcie od przełożonego. W toku walki na kolejnych pozycjach opóźniania artyleria powinna zapewnić ciągłość wsparcia ogniowego oraz osłony wojsk podczas ich wycofania. Ważnym zadaniem artylerii jest osłona otwartych skrzydeł.

Wojska obrony przeciwlotniczej prowadzą osłonę powietrzną zwykle w ugrupowaniu bojowym wojsk opóźniających. Osłona przeciwlotnicza powinna zapewnić utrzymanie ciągłości osłony wojsk na zasadniczych rubieżach opóźniania, poprzez osłonę najważniejszych elementów ugrupowania bojowego.

Wojska inżynieryjne wspierają działania opóźniające, przede wszystkim poprzez budowę zapór, w tym pól minowych i wykonywanie niszczeń. Zapory minowe w powiązaniu z systemem ognia są czynnikiem decydującym o obniżeniu tempa działań przeciwnika. Budowa zapór inżynieryjnych musi być ściśle zaplanowana, a informacje o nich muszą być przekazane zainteresowanym w celu poinformowania ich o miejscach założenia, sposobach wykorzystania oraz ochronie i zasadach zamykania przejść. Wszystkie siły prowadzące działania opóźniające muszą wiedzieć, które luki w zaporach i przejścia utrzymywane będą w stanie otwartym. W ramach tworzenia warunków do ma-

newru wojsk własnych przygotowuje się drogi wycofania, urządza przeprawy oraz wykonują przejścia w narzutowych zaporach minowych ustawionych przez przeciwnika.

Wojska OT posiadają ograniczone możliwości do prowadzenia działań opóźniających. Mogą powstrzymywać przeciwnika na przygotowywanych rubieżach opóźniania. W każdym przypadku zagrożenia rozbiciem przez przeciwnika przechodzą do działań nieregularnych w rejonie odpowiedzialności. Działaniami nieregularnymi wpływają na skuteczność działań wojsk opóźniających.

Prowadzenie działań opóźniających, wymaga od dowódców wszystkich szczebli, samodzielności, stanowczości i elastycznego dowodzenia w zależności od rozwoju sytuacji operacyjno-taktycznej. Dowódcy prowadzący działania opóźniające powinni posiadać swobodę decydowania i działania. Swoboda decydowania powinna być zawarta w granicach celu globalnego etapu lub fazy opóźniania. Natomiast swoboda działania wynika z możliwości bojowych zgrupowania opóźniającego i umiejętności budowania przewagi sytuacyjnej.

Zakończenie

Pomimo kontrowersji związanych z zamierzonym oddawaniem własnego terytorium, są podstawy przypuszczać, że zwłaszcza w początkowym etapie operacji obronnych działania opóźniające będą często stosowane. W zależności od celu globalnego ich cel szczegółowy może być różnie formułowany. Wg leksykonu działania opóźniające, to szereg walk, bitew i szeroko stosowany manewr zmuszający siły główne przeciwnika prowadzącego natarcie do rozwinięcia się przed rubieżami opóźniania. Istota działań opóźniających sprowadza się do tego, że wojska nie wdają się w przewlekłe walki. Opuszczają zajmowany obszar, stawiają opór na kolejnych rubieżach opóźniania. Unikając rozstrzygających starć powstrzymują ruch przeciwnika. Jest to walka, słabszego z silniejszym, podczas której ten pierwszy przez umiejętną obronę na kolejnych rubieżach i umiejętne wykorzystywanie sił i środków nie dopuszcza przeciwnika do osiągnięcia jego celów. Przybliżając definicję działań opóźniających można stwierdzić, że celem prowadzenia działań opóźniających jest zyskanie na czasie, kosztem stopniowej utraty terenu.

Skuteczność działań opóźniających zależy od ich właściwej organizacji. Doświadczenia wojenne świadczą również o tym, że wpływ na skuteczność działań opóźniających może wywrzeć wiele czynników. Między innymi: wyszkolenia wojsk, znaczenie danego kierunku operacyjnego w prowadzonych działaniach, stan zapasów materiałowych itp. Warunki przyszłego pola walki wskazują potrzebę prowadzenia aktywnych działań opóźniających, które nie muszą być oznaką słabości. Poprzez działania opóźniające można wyjść z niekorzystnego położenia lub w takie położenie, można wprowadzić przeciwnika. Prowadzenie działań opóźniających w warunkach niepełnej gotowości sił zbrojnych lub obszarów odpowiedzialności do prowadzenia walki zbrojnej, może być najlepszym rozwiązaniem na wyjście z niedogodnego położenia.

Literatura

1. Bojarski R., Operacja obronna, Warszawa, AON 1999.
2. Bojarski R., Główne problemy działań operacyjnych, Warszawa, AON 2001.
3. Doktryna działania komponentu lądowego ATP-3,2.
4. Feret S., Polska sztuka wojenna w latach 1918-1939, Warszawa, MON 1972.
5. Huzarski M., i inni., Taktyka ogólna wojsk lądowych, Warszawa, AON 2001.
6. Kalinowski J., Sobolewski G., Działania opóźniające w terenie lesisto-jeziornym. „Osłona”, Warszawa, AON 2002.
7. Kotarbiński T., Hasło dobrej roboty, Warszawa, WP 1975.
8. Kotarbiński T., Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk, Warszawa, De Agostini 2003.
9. Koziej S., Strategia i potencjał Polski w warunkach członkostwa w NATO, Warszawa, AON 2001.
10. Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa, AON 1993.
11. Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa, MON 1979.
12. Mała Encyklopedia Wojskowa, Warszawa, MON 1967.
13. Marczak J., Jakubczak R., Obrona powszechna Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, AON 1995.
14. Marczak J., Pawłowski J., Obrona terytorialna w obronie Polski, Warszawa, AON 1995.
15. Podręcznik polowy FM 100-5. Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych, Warszawa, MON 1994.
16. Pszczółowski T., Zasady sprawnego działania, Warszawa, WP 1982.
17. Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa, DWŁąd. 1999.
18. Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100, Warszawa, AON 1993.
19. Ścibiorek Z., Działania opóźniające pułku i dywizji, Warszawa, ASG WP 1984.
20. Ścibiorek Z., Działania opóźniające, Warszawa, Bellona 1996.
21. Ścibiorek Z., Zasady prowadzenia działań opóźniających przez oddziały i pododdziały ogólnowojskowe, Warszawa, AON 1996.
22. Ścibiorek Z., Charakterystyka początkowego okresu wojny, Warszawa, AON 2000.
23. Ścibiorek Z., Kaczmarek W., Łokociejewski M., Koalicyjne i narodowe odpieranie agresji, Warszawa, AON 2000.
24. Ścibiorek Z., Lidwa W., Działania obronno-opóźniające w przygranicznym pasie przesłaniania, Warszawa, AON 1999.
25. Zieliński J., Działania osłonowe w strefie przygranicznej. pk. „Osłona”, Warszawa, AON 1997.
26. Zieliński J., Kaczmarek W., Knećki J., Podstawy teoretyczne operacji opóźniających. „OPOŹNIANIE”, Warszawa, AON 2000.

